

ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ШҮҮХ БА ПРОКУРОРЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХАРЬААЛЛЫН ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

*Г. Чулуун, А. Пагма, Б. Ариунжаргал,
Р. Нургүл, Ө.Мөнхтунгалаг, И.Жаргалзаяабямба,
Д.Жигваагүнсэл, Ч. Онончимэг, Ц. Элбэгзаяа*

Прокурорын байгууллагыг харьяаллаар нь эрх зүйн шинжлэх ухаанд дараах байдлаар ангилж байна. Үүнд:

1. Прокурорын байгууллага нь хууль зүйн яамны бүрэлдэхүүнд багтана. (Бельги, Герман, Дани, Израиль, Голланд, Польш, Румын, АНУ, Франц, Япон, бусад)
2. Прокурорын байгууллага шүүх эрх мэдлийн бүрэлдэхүүнд багтана. (Азербайджан, Болгар, Гүрж, Испани, Итали, Индонез, Колумб, Латви, бусад)
3. Аттorneyн тогтолцоотой. (Attorney), (Их Британи, Энэтхэг, бусад)
4. Прокурорын байгууллага нь бие даасан тогтолцоотой бөгөөд Парламент ба Ерөнхийлөгчийн өмнө ажлаа хариуцдаг. (Египет, БНХАУ, БНАСАУ, ОХУ, ТУХН-ийн орнууд, бусад)

№	Улс	Үндсэн хуулийн шүүх	Прокурорын байгууллага
1.	ОХУ	Холбооны ба Бүгд Найрамдах Улсууд, ОХУ-ын субъектуудын хууль, тогтоомжууд Үндсэн хуультай нийцэж буй эсэхтэй холбоотой хэргийг хянан шийдвэрлэх эрх бүхий бие даасан байгууллага болно. -Үндсэн хууль, 1993, бүлэг 7, зүйл 125	ОХУ-ын прокурорын байгууллага нь нэгдсэн холбооны төвлөрсөн бие даасан тогтолцоо болно. Тус байгууллага нь ажлаа ОХУ-ын Холбооны Хуралд тайлагнана. - Үндсэн хууль, 1993, бүлэг 7, зүйл 129. - ОХУ-ын прокурорын байгууллагын тухай хууль, 1992, хэсэг 1, зүйл 1.
2.	Латви	Үндсэн хуулийн шүүх хуулийн хүрээнд хуулиуд Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх талаарх хэргийг авч үзэх болон хуулиар олгосон бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх бие даасан байгууллага болно. -Үндсэн хууль, 1922, хэсэг 6, зүйл 85	Прокурорын байгууллага нь шүүх эрх мэдлийн байгууллага бөгөөд эрх мэдлийнхээ хүрээнд хууль сахих үйл ажиллагаанд бие даасан хяналт тавина. -Прокурорын байгууллагын тухай хууль
3.	Польш	Үндсэн хуулийн Трибунал бусад эрх мэдлээс үл хамаарах бие даасан байгууллага болно. -Үндсэн хууль, 1997, хэсэг 8, зүйл 173	Прокурорын байгууллага нь Сайд нарын Зөвлөлд харьяалагддаг. Хууль зүйн сайд нь улсын Ерөнхий прокурор байдаг. -Прокурорын байгууллагын тухай хууль, зүйл 64
4.	Франц	Үндсэн хуулийн зөвлөл нь Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг зөв явуулсан эсэх талаар хяналт тавьж, сонгуулийн талаарх гомдол маргааныг хэлэлцэж, дүнг зарлах, ард нийтийн санал асуулгад хяналт тавьж дүнг зарлах, Парламентын хоёр танхимаар хуулийг хэлэлцэн батлагдахаас өмнө Үндсэн хуультай нийцэж байгаа эсэх талаар санал гаргана. -Үндсэн хууль, зүйл 56, 61	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн яамны бүрэлдэхүүнд багтана. -Эрүүгийн хууль, 2-р бүлгээр зохицуулсан.

5.	Япон	Дээд шүүх нь хууль, тогтоол, журам болон бусад албан шийдвэрийг Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх талаар эцсийн шийдвэрийг гаргана. -Үндсэн хууль, зүйл 81	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн яамны харьяа Засгийн газрын агентлаг юм. http://www.moj.go.jp/ENGLISH/index.html Public Prosecutors Offices Law (1947 No. 61)
6.	АНУ	Нэгдсэн Улсын Дээд шүүх ба аль ч шатны ердийн шүүх нь шүүх засаглалын хүрээнд Үндсэн хуулийн асуудлыг нийтлэг журмаар хэлэлцэнэ. -Үндсэн хууль, зүйл 3 зүйл, 1. 2-т	Прокурорын байгууллага нь Ерөнхий прокуророор тэргүүлсэн Хууль зүйн яамны харьяа байгууллага. АНУ-ын Ерөнхий прокурорын ажлын аппарат нь бусад орнуудад байдаг Прокурорын байгууллага, Дотоод хэргийн яам, Сөрөг тагнуулын болон Эрүүгийн хэргийг мөрдөн шалгах, Шоронгуудыг удирдах газар гэсэн бие даасан байгууллагуудын үйл ажиллагааг нэгтгэн хэрэгжүүлдэгээр онцлог ялгаатай http://home.heinonline.org/titles/US-Attorney-General--Department-of-Justice-Collection
7.	Болгар	Үндсэн хуулийн шүүх нь хуулийн хүрээнд хуулиуд Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх талаарх хэргийг авч үзэх болон хуулиар олгосон бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх бие даасан байгууллага болно. -Үндсэн хууль, зүйл 147	Прокурорын байгууллага шүүх эрх мэдлийн бүрэлдэхүүнд багтана. Шүүхийн Дээд зөвлөл түүний байгууллагад шүүх, прокурор, мөрдөн байцаах байгууллага багтана. Шүүхийн Дээд зөвлөл санал оруулснаар Ерөнхийлөгч Ерөнхий прокурорыг 7 жилийн хугацаатай томилно. -Үндсэн хуулийн 129, 133-р зүйл
8.	Хорват	Үндсэн хуулийг дагаж мөрдөх, хууль, тогтоол, шийдвэр нь Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх талаар болон Үндсэн хуультай холбоотой маргааныг Үндсэн хуулийн шүүхээр шийдвэрлэнэ. -Үндсэн хууль, зүйл 126-129	Прокурорын байгууллага нь бие даасан, хараат бус шүүх эрх мэдлийн байгууллага юм. -Үндсэн хуулийн 125-р зүйл.
9.	Эстони	Дээд шүүх нь мөн Үндсэн хуулийн хяналтын шүүх юм. -Үндсэн хууль, зүйл 149	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн яамны харьяа Засгийн газрын агентлаг юм. Улсын Ерөнхий прокурорыг 5 жилийн хугацаатай томилох бөгөөд прокурорын байгууллага нь эрх мэдлийнхээ хүрээнд хууль сахиу үйл ажиллагаанд бие даасан хяналт тавина. http://www.prokuratuur.ee/en/prosecutors-office

10	Казахстан		“Прокурорын байгууллага нь төрийн бусад байгууллагаас хараат бусаар ажиллана ... зөвхөн улсын ерөнхийлөгчид тайлагнана” гэжээ. Казахстанд, Ерөнхий прокурорыг Улсын ерөнхийлөгч Сенаттай зөвшилцөн 5 жилийн хугацаатай томилдог. - Үндсэн хууль, зүйл 83.2
11.	Узбекстан	“Узбекстаны шүүхийн систем нь Үндсэн хуулийн шүүх, Дээд шүүх, Иргэний хэргийн дээд шүүх, Каракалпакстаны иргэний ба эрүүгийн хэргийн дээд шүүхүүд, Ташкентын мужийн ба “хот, районы [эрүү, иргэний] шүүх” –ээс бүрдэнэ; -Үндсэн хууль, зүйл 107	- Дээд Шүүх эрүүгийн, иргэний, захиргааны хэргийн хүрээнд дээд эрх мэдэлтэй ... цэргийн, районы, район хоорондын, хотын, мужийн, мөн түүнчлэн Каракалпакийн дээд шүүхийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих” эрхтэй; -... улсын нутаг дэвсгэрт хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг нэгмөр хангуулах чиг үүргийг Улсын Ерөнхий прокурор хэрэгжүүлнэ; Үндсэн хууль, зүйл 110,
12.	БНХАУ	БНХАУ нь социалист улс мөн бөгөөд улс даяар социалист эрхзүй, хууль ёсыг дагаж мөрдөнө”, “... тус улсын ямар ч хууль тогтоомж Үндсэн хуульд харшлах ёсгүй”, “төр засгийн, зэвсэгт хүчний, улстөрийн, намын болон олон нийтийн байгууллагууд, үйлдвэр албан газрууд Үндсэн хууль, бусад хуулийг сахин биелүүлнэ, үүнийг зөрчвөл хариуцлагад татна, ямар ч хувь хүн, байгууллага Үндсэн хууль, бусад хуульд захирагдана” гэжээ. - Үндсэн хууль, зүйл	Ардын дээд прокурорын байгууллага нь БХАТИХ –д болон БХАТИХ –ын Байнгын хороонд ажлаа тайлагнана. Орон нутгийн Ардын прокурорын газрууд нутгийн засаг захиргаанд болон дээд шатны удирдах (прокурорын) байгууллагад ажлаа хариуцна; - Үндсэн хууль, зүйл 133
13.	ИБУИНВУ	Үндсэн хуулийн бие даасан шүүхийн тогтолцоогүй улс. 2005 оны Үндсэн хуулийн шинэчлэлийн тухай хуулийн дагуу Их Британий парламент хараат бус үйл ажиллагаа явуулж Үндсэн хуульд тайлбар хийх эрхтэй. Лордын танхимын дарга /Лорд канцлер/ хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн бүрэн эрхт гишүүн байдаг. Лорд канцлер Британийн дээд шүүх Лордуудын танхимын хуульч лордуудын зөвлөлийн хуралдааныг тэргүүлэн, ерөнхий шүүгчийн статус эдэлнэ. ИБУИНВУ -ын хамгийн дээд шатны шүүхийн үүргийг Лордын танхим гүйцэтгэдэг. -Stephen Hardy, English Legal System, 1999	Их Британийн прокурорын байгууллага нь нэгдсэн холбооны төвлөрсөн бие даасан тогтолцоогүй болно. Прокурорын хяналтын чиг үүргийг Засгийн газрын харьяа Ерөнхий прокурорын алба Attorney General’s Office гүйцэтгэнэ. Лордын танхимын дарга /Лорд канцлер/ буюу дээд шүүхийн ерөнхий шүүгч нь ерөнхий прокурор, өмгөөлөгчдийн хорооны дарга, Шотландын ерөнхий прокурорыг томилох эрхтэй. -Attorney General’s Office, //www.gov.uk/government/organisations/attorney-generals-office/

14.	БНСВУ	Үндсэн хуулийн бие даасан шүүхийн тогтолцоогүй улс. Үндсэн хуулийн хяналтын эрхийг дээд шүүхэд олгосон байна. Үндсэн хуулийн 91 дүгээр зүйлээр дээд шүүх нь хууль, хуулийн хүчин чадалтай болон бусад зарлиг, сайдын тушаал, захиргааны байгууллагын шийдвэр ҮХ-д нийцэж байгаа эсэхийг хянан шийдвэрлэнэ. Мөн Төрийн зөвлөл үндсэн хуулийг тайлбарлах эрхтэй. -<i>Үндсэн хууль, 1992, бүлэг 10, зүйл 126-138.</i>	Прокурорын байгууллагын бие даасан тогтолцоогүй. Үндсэн хуулиар Ардын хянан шалгах хороо Прокурорын хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Ерөнхийлөгч Ардын хянан шалгах хорооны Ерөнхий прокурорыг томилох, чөлөөлөх эрхтэй. - <i>Үндсэн хууль, 1992, бүлэг 10, зүйл 137,138.</i>
15.	Энэтхэг	УДШ болон дээд шатны бусад бүх шүүх харилцан адилгүй хянан шийдвэрлэх ажиллагаагаар Үндсэн хуулийн хяналтыг хэрэгжүүлдэг. -<i>Үндсэн хууль 1949, зүйл 363</i>	Атторнейн тогтолцоотой. Атторней нь хууль зүйн шинжтэй бүхий л асуудалд Засгийн газрыг төлөөлнө. Дээд эрх мэдэл бүхий хуулийн зөвлөх. -<i>Үндсэн хууль, 1949, бүлэг 5, зүйл 76</i>
16.	Ирланд	Дээд шүүх нь төрийн байгууллага, хувийн хэвшлийн, иргэний хэрэг болон Ирланд Улсын Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэх бүхий л асуудлыг шийдвэрлэдэг бие даасан байгууллага юм. -<i>Үндсэн хууль, 1934, зүйл 34.3</i>	Атторнейн тогтолцоотой. Атторней нь хууль, эрх зүйн асуудлаар Засгийн газарт зөвлөх үүрэгтэй. Ажлын албатай. -<i>Үндсэн хууль, 1937, зүйл 30</i>
17.	Румын	Үндсэн хуулийн шүүх нь бие даасан хараат бус байна. -<i>Үндсэн хууль, 1989, зүйл 145</i>	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн сайдын эрх мэдлийн хүрээнд хууль ёсны, шударга, шаталсан хяналтын зарчмын дагуу өөрийн үйл ажиллагааг явуулна. -<i>Үндсэн хууль, 1989, зүйл 132</i>
18.	Австрали	Дээд шүүх нь Үндсэн хуулийн хяналтыг хэрэгжүүлдэг. -<i>http://legal_systems.academic.ru/</i>	Атторнейн тогтолцоотой. -<i>http://www.ag.gov.au/Pages/default.aspx</i>
19.	БНСУ	Үндсэн хуулийн бие даасан шүүхтэй. -<i>Үндсэн хууль, 6-р бүлэг 111 зүйл</i>	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн яамны бүрэлдэхүүнд багтана.
20.	Австри	Үндсэн хуулийн шүүх нь бие даасан байна. -<i>Үндсэн хууль 1983, хэсэг В, зүйл 87, 1 хэсэг</i>	Австрийн прокурорын байгууллага нь зохион байгуулалтын хувьд Хууль зүйн яамны бүрэлдэхүүнд багтах бөгөөд үйл ажиллагаагаа нь шүүхийн тогтолцооны хүрээнд явна. -<i>Прокурорын тухай хууль, 2 зүйл, 3-р хэсэг</i>
21.	Унгар	Үндсэн хуулийн шүүх нь бие даасан байна. -<i>Үндсэн хууль, 1949, бүлэг 4, 32 зүйл/А.1</i>	Прокурорын байгууллага нь бие даасан байна. Ерөнхий прокурор нь Парламентад үйл ажиллагааны тайлан гаргаж өгнө. -<i>Үндсэн хууль, 1949, бүлэг 11, зүйл 52.2</i>

22.	Чех	Үндсэн хуулийн шүүх нь үндсэн хуулийг хамгаалах шүүхийн байгууллага юм. -Үндсэн хууль 1992, 83 зүйл -Үндсэн хуулийн шүүхийн тухай хууль, зүйл 10	Прокурорын газар Хууль зүйн яамны харьяанд байдаг. - http://www.cz-invest.ru/novosti/1050.html
23.	Словак	Үндсэн хуулийн шүүх нь шүүхийн байгууллагаас хараат бусаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ. -Үндсэн хууль, 1993, бүлэг 7, зүйл 124 -Үндсэн хуулийн шүүхийн тухай хууль, 1992, бүлэг 1, зүйл 1	Прокурор нь шүүх, төр эрх мэдлийн бүрэлдхүүнд багтана. -Үндсэн хууль, бүлэг 8, хэсэг 149
24.	Канад	Дээд шүүх нь Үндсэн хуулийн хяналтыг хэрэгжүүлнэ. -Дээд шүүхийн тухай хууль, 53.1.a	Прокурорын байгууллага нь Хууль зүйн яамны харьяанд байна. http://www.ppsc-sppc.gc.ca/eng/bas/index.html#intro
25.	Итали	Үндсэн хуулийн бие даасан шүүхтэй. -Үндсэн хууль, 4-р бүлэг.	Прокурорын бүтэц нь Дээд шүүхийн харьяанд байдаг. http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_2_1_4_2_2.wp

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- <http://constitution.findlaw.com/>
- <http://japan.kantei.go.jp/>
- <http://www.moj.go.jp/>
- Public Prosecutors Offices Law (1947 No. 61)
- <http://home.heinonline.org>
- <http://www.vks.bg/>
- <http://www.prokuratuur.ee/>
- <http://www.sabor.hr/>
- <https://www.riigiteataja.ee>
- http://legal_systems.academic.ru/
- <http://www.gov.uk/>
- <http://www.ag.gov.au/>
- <http://www.cz-invest.ru>
- <http://www.ppsc-sppc.gc.ca/>
- <http://www.giustizia.it/>